

Demokratian puolustus pettää

- ”pahinta ei ole pahojen ihmisten pahuus, vaan hyvien ihmisten hiljaisuus” -

Martin Luther King

Kerrataanpa hieman aluksi. Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa. Monipuoluejärjestelmässä vaalien kautta kansa voi äänestää haluamansa puolueen politiikan puolesta ja valtaan saadaan yleensä enemmistöhallitus, joka joutuu tekemään kompromisseja sekä hallituksen sisäisten erojen että opposition kannatuksen nousun uhan takia. Näiden vaikutuksesta syntyy vaalikausien välinen voimasuhteiden tasapaino ja erilaisten poliittisten toiveiden yhdistyminen. Ainakin teoriassa.

Demokratian turvana on myös oikeusvaltiorakenne: perustuslaki, vallan kolmijako ja kansainvälisiin sopimuksiin sitoutuminen. Näiden tarkoitus on estää valtiovallan mielivaltaiset teot. Toisin sanoen estää **autoritaarinen hallinto**.

Autoritaaristen voimien taustalla on hierarkkinen ihmiskäsitys, jossa ihmiset nähdään toisilleen alisteisissa asemissa. Tämän kannattaja on omasta mielestään tietysti korkealla hierarkiassa ja hamuaa valtaa **yhden totuuden** puolesta. Hän vastustaa demokratiaan kuuluvaa kompromissien maailmaa, jossa erilaisia ajatuksia pidetään rakentavana yhteiskunnan voimavarana.

Demokratiassa, autoritaarisen vallan kannattajakin joutuu tietysti elämään demokratian sääntöjen puitteissa. Valtaan pääsyn täytyy tapahtua noudattamalla demokratian pelinsääntöjä, vaikka tarkoitus onkin rikkoa ne lopulta. Miten se voisi tapahtua?

Vain sellaisissa maissa, joissa oikeusvaltiorakenne on jo riittävän rapautunut, jonkinlainen väkivaltainen vallankaappaus olisi mahdollinen, kuten joissakin ns. banaanivaltioissa. Vahvemman demokratian puitteissa vallankaappaus voi tapahtua myös, mutta hitaammin ja salakavalammin. Se tapahtuu asteittain demokratiaa ja oikeusvaltiota murentamalla.

Demokratialla on yksi merkittävä heikkous, joka edesauttaa sen omaa tuhoutumista. Demokratiassa vallanpitäjiltä odotetaan vastuullisuutta sen omien sääntöjen noudattamisessa ja sääntöjen rikkomisen epäilykin olisi yhteiskunnan tukipilareita järjestyttävää. Vallanpitäjien epäeettisen toiminnan kyseenalaistaminen on tabu. Kansanedustajia on jopa kielletty väittämästä toisen kollegan valehtelevan. Tämä vallanpitäjien suoja on niin vankka, että kansanedustaja voi vaikka ampu pistoolilla kadulla humalassa ja silti jatkaa tehtävässään.

Demokratialla ei ole riittävän vahvoja keinoja suojata itseään vallanpitäjien väärinkäytöksiltä.

On kyllä rakenteita, joilla pyritään estämään valtiovallan mielivaltainen toiminta, kuten eduskunnan perustuslakivaliokunta, oikeuskansleri, korkeimman oikeuden tuomarit. Näiden kynnys puuttua valtiovallan väärinkäyttöksiin on kuitenkin melko korkea. On ajateltu, että eduskunta ja sen luottamusta nauttiva hallitus ovat ylimpiä vallankäyttäjiä, joilla on kansan antama mandaatti toimia, kuten viisaaksi itse näkevät.

Autoritaarisen vallan ujuttaminen demokratiaan askel askeleelta on vallankäyttäjien suojan takia mahdollista ja kehitys voi tapahtua kolmessa vaiheessa. Alkaa **pahuuden nousukausi**.

Vaihe 1. - demokratia kulissina

Perustuslakivaliokunta politisoituu

Perustuslakivaliokunnan koostumus määräytyy eduskunnan poliittisten voimasuhteiden mukaan eli se on jo oletuksena politisoitunut, vaikka sen tehtävä nimellisesti onkin oikeudellinen. Kukaan eikä mikään voi estää sen antamien lausuntojen poliittista painotusta. Riittää, kun se itse kieltää politisoinnin, eikä kukaan voi puuttua siihen. Jos valiokunta on miehitetty niin, että sen enemmistö tukee autoritaarista valtaa, valiokunnan merkitys vallankäyttäjänä korostuu autoritaarisen vallan nousussa demokraattisen järjestelmän sisällä.

Turvallistamisen hegemonia

Demokratian sääntöjen rikkomiseen voidaan käyttää turvallistamista. Kun turvallisuus nostetaan teemana politiikkaan, sen tukemiselle saadaan kannatusta helposti kansalaisilta, joiden oma turvallisuuden tunne on jo valmiiksi heikko. Turvallistamisen avulla voidaan alkaa rikkomaan demokratian pelisääntöjä luomalla lisää uhkia ja pelkoja. Käännytyslaki vuonna 2024 toimi tässä suunnannäyttäjänä.

Lainvalvonta politisoituu

Sääntöjen tulkitsemisessa on aina toleranssia ja tulkitsijat ovat ihmisiä. Edellä mainitut vallanpitäjien lainvalvojat ovat tärkeässä asemassa silloin, kun demokratian sääntöjä rikotaan tarkoituksellisesti. Tulkinnan toleranssia voidaan venyttää ilman, että se vaikuttaisi epäsovivalta. Venytetystä toleranssista tulee uusi normaali ja näin voidaan pikkuhiljaa hivuttaa sääntöjen rikkomisen autoritaarisen vallan nousun välineeksi. Esimerkkinä tästä oikeuskansleri antaa lausunnon, jonka mukaan syrjintä on mahdollista, jos sisäministeri tekee sen vain yhdessä diassa.

Instituutiot miehitetään

Vallanpitäjä voi nimittää useisiin kansallisiin instituutioihin johtajia. Autoritaarisen vallan nousulle tärkeitä ovat muun muassa Supo ja muut turvallisuusviranomaiset. Johtajat voivat vaikuttaa siihen, keitä valitaan muihin instituution sisäisiin tehtäviin. Kun turvallisuuskoneisto on miehitetty autoritaarisen vallan kannattajilla, seuraavat vaiheet tulevat helpommiksi.

Valtiovallan viestintää keskitetään

Viestinnän keskittämistä voidaan puolustella monella tavalla, kuten kustannussäästöillä, organisaation virtaviivaistamisella ja muilla poliittisen retoriikan merkityksettömillä käsitteillä silloin, kun tarkoitus on vain keskittää valtaa yhden totuuden puolesta.

Suomi on tällä hetkellä vaiheessa 1. Tässä vaiheessa kaikki autoritaarisen vallan merkit **kielletään** julkisesti vielä jyrkästi. Se tarkoittaa myös jatkuvaa valehtelemista, mutta senkin kieltäminen onnistuu, koska vallanpitäjiltä odotetaan edelleen vastuullisuutta ja sääntöjen noudattamista, eikä sitä saa kyseenalaistaa.

Vaihe 2. - demokraattisesti legimoitu autokratia

Kun autoritaarisen vallan kannattajat ovat päässeet demokratiassa valta-asemaan, heidän ei tarvitse enää piiloutua demokratian viitan alle eikä noudattaa demokratian pelisääntöjä. Vallan rajoitukset puretaan ja

puututaan kaikkiin sellaisiin instituutioihin, joiden vielä odotetaan turvaavan demokratiaa. Media laitetaan kontrolliin, tiede ja tutkimus laitetaan kontrolliin ja muutkin demokratiaa tukevat instituutiot hajotetaan.

Oikeusvaltion vallan kolmijako heitetään romukoppaan ja kansainvälisille sopimuksille näytetään keskisormea.

Tässä vaiheessa ovat tällä hetkellä maat, kuten USA, Unkari, Turkki ja Slovakia.

Vaihe 3. – diktatuuri, ei pidäkkeitä

Seuraa diktatuuri. Perustuslaki heitetään tunkiolle, oppositio ja muut vähemmistöt laitetaan kontrolliin tai poistetaan olemasta yhden totuuden tieltä. Alkaa vaihe, joka vie lopulta väistämättömään itsetuhoon.

Näin kävi natsisaksan. Näin tulee käymään kaikille diktatuureille, koska itsetuho on sen syvin tarkoitus.

Miten autoritaarisen vallan nousu estetään?

Lyhyesti:

1. hierarkkinen ihmiskäsitys pitää tehdä näkyväksi
2. jokaista pientäkin muutosta autoritaarisuuden suuntaan pitää vastustaa
3. skenaarioita kehityksen kulusta täytyy pitää esillä
4. pitää tuoda esiin positiivisia tarinoita tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden menestymisestä
5. autoritaarisen vallan normalisoitumisen hiljainen hyväksyminen pitää lopettaa